

má některé látky československé nebo národopisně determinované, není ještě větší než Růžena Svobodová; to je pouhá zajímavost hmoty, která nic ještě nerozhoduje o síle ducha a výraznosti tvořivosti, jimiž musí býti prodchnuta a přepodstatněna. Mám právo říci to zcela otevřeně právě já, který jsem všechno, co jest umělecky hodnotné na Teréze Novákové, plně docenil ve své studii v Duši a dile.

Abych naznačil, kde asi hledati na dnešním duchovém globu místo pro dílo Růženy Svobodové, řeknu, že — nebýt Česka, kterou je do morku svých kostí — Francouzi postavili by si ji mezi Barrèse a pí de Noailles tím charakteristickým sloučením snové romaneskosti — té romaneskosti vlastní každé opravdu básnické duši ženské — s hluboce pokojným názorným realismem místy až klasickým. (K tomu do závorky: ani Barrès nevzdal se až do smrti romaneskní složky své tvůrčí bytosti; naopak: v poslední své práci *Un jardin sur l'Oronte* obětuje jí zcela vědomě a programově.)

Ve dvanáctém svazku Kritických projevů F. X. Šaldy jsme se jako vydavatelé soustředili k nejzávažnějším kritickým a polemickým pracím Šaldovým z let 1922—1924. Šlo nám o to, abychom v obsáhlém výboru učinili dostupnými především ty projevy, na nichž se zakládá pozitivní stránka Šaldova historického významu v dějinách naší kritiky. Proto jsme ponechali stranou některé kritické, především příležitostné, často i oslavné nebo politicky zabarvené projevy, v nichž Šaldovo stanovisko vycházející z potřeb doby bylo nejen překonáno vývojem, ale je i v zřejmém rozporu s dnešními našimi ideologickými hledisky. Rovněž neotiskujeme polemiky, jež nemají zásadní význam, v nichž šlo především o osobní spory, jejichž malichernost je z odstupu doby zřejmá. Z větších prací Šaldovy kritické tvorby spadá do uvedených let ještě essay Antonín Sova, napsaný k šedesátým narozeninám básnickovým a vydaný samostatně roku 1924 (bude otištěn ve Studii o české literatuře — Soubor díla F. X. Šaldy, sv. 8). Stati a články tohoto období vycházely v denním tisku, především v *Tribuně* a v *Českém slově*, ale i v *Prager Presse*, *Rudém právu*, *Národním osvobození*; jiné pak v časopisech, jako v *Národní kultuře*, v *Kritice*, na jejíž redakci se Šalda podílel, v *Nejedlého Varu*, ve *Volných směrech* a j. Část prací z této doby zařadil sám autor do knihy *Časové i nadčasové* (1936).

Šaldovy stati shrnuté do tohoto svazku byly psány v letech, kdy revoluční dělnické hnutí vytvořilo reálnou situaci pro vznik t. zv. proletářské literatury. Tehdejší úsilí pokrokové kritiky, St. K. Neumanna, J. Wolkra, J. Hory, A. M. Píši a j., je zaměřeno zejména k vyjasnění nového pojetí společenské funkce uměleckého díla v sociálním organismu. Také básnická tvorba mladých umělců, hlásících se většinou k ideám komunismu, stává se konkrétním projevem nového vztahu k sociální realitě. Šaldovy články vyrůstají z této společenské a literární situace a názorově úzce souvisí s nejpokrokovějšími myšlenkami tehdejší doby. Je příznačné, že v tomto období je jen málo Šaldových kritik jednotlivých literárních děl, že zde převažují úvahy širšího zaměření, soustřeďující se v podstatě k několika základním živým problémům.

Ve středu Šaldova zájmu je *kritika subjektivistického, individualistického umění a úsilí o formulaci požadavků na umění nadosobní, které se stává „objektivním činitelem a budovatelem příští říše společenské spravedlnosti“*. Šalda pocítoval již v letech dřívějších rozkladnost pouhé umělcovy vůle a náladovosti, cítil již dříve nutnost objektivace tvůrčího subjektu, ale teprve v této nové sociální situaci dodává rodící se představa komunistického uspořádání společnosti tomuto jeho směřování větší konkrétnost.

Především je to vidět na Šaldově představě nového typu umělce. Básník, v Šaldově pojetí zprvu výjimečný a nenahraditelný jedinec, ztrácí tuto nadřazenost a Šalda kladě nyní hlavní váhu na dílo, které bude žít bez zdůraznění zásluh svého tvůrce; k marxistickému názoru o úloze osobnosti, o nutnosti a nahodilosti v dějinách se blížil, když postřehl, že úkoly kladené dobou si vynutí své uskutečňovatele. Skutečný umělec je mu v této době přísným, tvrdým, neúnavným dělníkem a metodikem, neboť „práce řízená metodou, práce osvětlená intelektem přichází dnes v umění, v poesii znovu ke cti“. Předpoklad společenského obsahu díla vidí v harmonickém, sjednoceném subjektu umělcově, v jeho uvědoměle aktivním vztahu ke světu. Proto také nepojímá umělecký projev jen jako projev individuálních zážitků, nevysvětluje jej pouze z psychiky tvůrce, ale také z předpokladů společenských. Poučen kolektivismem revoluční doby nezvratně předpokládá vznik nového typu umění, které postaví proti „zmechanisovanému subjektivismu“ závaznost vztahu umění k realitě a podřídí umělcovo já objektu. S tím souvisí i Šaldova snaha o zákonnost v umění, t. j. o organickou jednotu všech složek uměleckého díla. Šalda tu v náznaku formuluje požadavek, aby umělecké dílo znamenalo „orientaci duše lidské ve světě skutečnosti“. Požadavek bezprostředního vztahu básníkovy ke skutečnosti na jedné straně a snaha o zákonnost v uměleckém tvoření na straně druhé neznamena však ochuzování objektivní reality o její složitost a protikladnost. Umělec nesmí jít za „jednotou“, která znamená zúžení pohledu na skutečnost, její schematisaci, nýbrž musí postihnout plnost života se všemi jeho zvraty a rozpory.

Ovšem i v těchto základních názorech vrací se někdy dřívejší Šaldovo idealistické pojmání literárních jevů — tak na příklad v pasážích o nové víře, náboženství, bohu. Jakkoliv kladně přijímal umělecké tendence proletářské literatury, nedomyšlel je Šalda do důsledku často tam, kde si žádají dalšího rozvedení (problém objektivace, třídních zájmů v umění atd.). Charakteristické pro něho je často citované místo o možnosti nových estetických názorů, založených na marxistickém učení: „Proč by nebylo dnes možné založit novou estetiku kolektivistickou, socialistickou. Nevím ovšem, půjde-li spojit marxismus s krásou..., ale šlo by to jistě s jinou, širší naukou socialistickou. A možná, že se mylím. Možná, že i s marxismem by to šlo.“ Tato slova ukazují stejně jak Šaldovo úsilí přiblížit se marxismu, tak hráz, která jej od marxistického pojmání oddělovala. Šalda chápal marxistickou uměnovědu jen jako jednu z možných soustav estetických. Některých predsudků vůči marxismu, jemuž s nepochopením vytýkal dogmatismus a mechanický panlogismus, se nezbavil nikdy, i když — hlavně později — kladně oceňoval právě wolkrovský pokus o marxistickou poetiku a jeho vliv na celý další vývoj české moderní poesie.

Šalda si ujasňoval svůj vztah k soudobé skutečnosti nejen ve vlastní umělecké práci (drama *Dítě*) a v literární kritice (boj o wolkrovskou generaci), nýbrž i v článcích, kterými přímo zasahoval do politického zápasu. Rozpoznává bystře formování nacionalistické reakce, ale rozpory uvnitř „demokratického tábora“ podceňuje a přehlíží. Přesto však zaujal kritické stanovisko i k masarykovské demokracii, v níž přes své sympatie k Masarykovi člověku nemohl nevidět pouhou kopii měšťácké liberální republiky. V jeho narážkách na Masarykovy názory, v citaci jeho starších myšlenek, je začasť skryta kritika současného Masarykova postoje,

kritika, jež se nezakrytě objeví v Šaldově recenzi Masarykovy Světové revoluce z r. 1925; zde mimo jiné odmítne i jednostrannou západní orientaci masarykovské demokracie s poukazem na význam Říjnové revoluce pro budoucnost světa. Tímto názorem se ocitl i v politickém životě na křídle nejprogresivnějších. Publikoval v Nejedlého časopise *Var* a část článku *Slečna Reakce* z Kostlivic a na Podágrově byla na příklad přetištěna jako úvodník v *Rudém právu*. Zejména v kulturní politice spatřuje tehdy Šalda třídní, v podstatě protikulturní zájem měšťáctva, odhaluje úlohu nacionalismu v době válečné i poválečné a v polemikách o státní literární ceny dokazuje znovu, že světový vývoj směřuje k internacionalismu jako nutné podmínce udržení míru. Že však neopustil přes svou nenávisť k nacionalismu a k reakčním tendencím své buržoasné demokratické stanovisko, dokládá i jeho účast ve Skupině kulturních pracovníků, která vznikla při straně národně sociální a jejíž stoupenci se mylně domnívali, že jako příslušníci inteligence mohou zaujmout v třídním zápase jakési nadstranické postavení.

Od sympatií pro mladou básnickou generaci, sympatií vyjádřených charakteristicky úvodní statí tohoto svazku, dospívá Šalda až k analýze umění rostoucího z nového pojetí reality. Oceňoval u mladých, že dovedli dát své umění do služeb sociálního boje, že spojili svůj program umělecký s programem sociálním, pro nějž je literatura nástrojem. Vítal především jejich vůli k služebnosti poesie, k službě, která vede básníky k přísné, tvrdé metodické práci. Pocit kolektivity, který vysledoval jako charakteristický rys mladé generace, nebyl podle něho Wolkrovi, typickému představiteli úsilí mladých, věci programu, vůle, rozumové úvahy, ale věci vnitřní logiky, bezprostředního, přímého zmocňování se a zlidšťování skutečnosti. Úkolem vpravdě moderního básnictví není obracet se k čtenářovým nervům a smyslům, ale působit na něho novým viděním života, tvrdým a zákonným; ne dojímat, ale budovat. Wolkrovi byl Šaldovi představitelem protisubjektivistické, neindividualistické literatury, charakteristické pro dobu společenského rozmachu. „K takovému nesobeckému umění bylo by třeba něčeho, co schází naší době; veliké společenské víry. Dnešní naše bída a naděje jest v tom, že se nám zprotivilo umění individualisticko-subjektivistické a že toužíme po novém umění hromadném.“

Postřehl-li Šalda rysy tohoto nového umění hromadného v básních nastupující generace, mohl také pochopit, že se onou jednotící vírou, po níž volal, stal mladým komunismus. Podrobně se zabývá rozbořením všeho předcházejícího uměleckého úsilí, aby zjistil, že skutečný předěl není mezi generací z let devadesátých a autory Almanachu na rok 1914, ale že začíná až mezi generací pragmatistickou a generací wolkrovskou. Novost umění generace wolkrovské tkví právě v odsubjektivisování a odindividualisování tvorby, v odstranění iluzivnosti, jež byla příznačná pro generace předchozí, zmocňující se skutečnosti nepřímou a zprostředkovanou. I když Šaldovi prozatím v těchto letech unikla leckterá souvislost mezi novou poesii a předválečným úsilím civilizačním na příklad, postřehl správně odlišnost mladých, charakterisovanou bezprostředním vztahem k nové skutečnosti nejen poválečné, ale především revoluční: „Básník stává se znovu funkcí společenskou.“ Při vši sympatii k wolkrovské generaci, v níž viděl pokračovatelku toho, o čem sám usiloval, nezavíral oči ani před nebezpečím jisté dekorativnosti a sentimentality na příklad ve verších Z. Kalisty a j. V boji za prosazení tvorby mladých se Šalda tak soustředil

310 na jejich společné rysy, že mu téměř unikla diferenciace uvnitř proudu nastupující generace. Tak při posuzování manifestu Devětsilu a Literární skupiny hledá jejich shodné, styčné body a rozdíl pokládá za nepodstatné; nedocení tak, aspoň z počátku, rozdíl mezi marxistickou a buržoasně humanitní tendencí.

Šalda v tehdejších letech nejen rozpoznal, kde je těžiště uměleckého úsilí současnosti, ale snažil se hodnotit podle nových kritérií i jevy minulosti. Proti akademickému metafysickému chápání uměleckých hodnot stavěl jejich historicky proměnlivý ráz (Ibsen, Smetana, Jaroslav Vrchlický) a zdůrazňoval společenskou podmíněnost uměleckého projevu (objevný článek o antickém dramatu).

Na všech projevech shrnutých do tohoto svazku je patrné, jak zesílil Šaldův smysl pro skutečnost. (Dokladem toho je i tehdy napsané drama Dítě.) Šaldovy soudy posílily jeho autoritu u mladé generace a svým průbojným zápasem o uznání zcela odlišných kvalit umění proletářského na rozdíl od všeho umění předchozího byly podnětem i tomu úsilí, které se pokoušelo o první formulace základních hesel a principů marxistické estetiky u nás.

Soupis statí z let 1922—1924 neotištěných v tomto svazku:

Z roku 1922: Divadlo i jiné (Tribuna, č. 61 z 12. III., str. 3); Filosof básník (Tribuna, č. 90 z 16. IV., str. 2—3); Na okraji dní, Brávo Paměti — Lžikritik (Tribuna, č. 129 ze 4. VI., str. 2—3); Na okraji dní, Ještě případ kulturní nehospodárnosti (Tribuna, č. 152 z 2. VII., str. 3); Hrst vzpomínek (Tribuna, č. 253 z 28. X., str. 3—4); Znova Vrchlický (Tribuna, č. 265 z 12. XI., str. 2—4).

Z roku 1923: K naší nynější situaci básnické i umělecké (Národní kultura II, č. 1, str. 8—14); Slečna Reakce z Kostlivic a na Podágrově (Tribuna, č. 46 z 25. II., str. 3—4); Právu lidu (Rudé právo, č. 49 z 1. III., str. 6); Ještě Právo lidu (Rudé právo, č. 52 z 4. III., str. 5); Mír Československého Červeného kříže (Tribuna, č. 76 z 1. IV., str. 1); Viktor Dyk... (Národní kultura II, č. 4, str. 136); Pět let republiky (Národní kultura II, č. 8, str. 249—256); Na okraj dní, „Pět let republiky“ (České slovo, č. 271 z 18. XI., str. 4); Na okraj dní, Čapkiáda (České slovo, č. 296 z 19. XII., str. 2); Česká tradice (České slovo, č. 301 z 25. XII., str. 1—2).

Z roku 1924: Zásadní i osobní (České slovo, č. 31 z 6. II., str. 2—3); Rozmarná povídka o intelektuálech, moralistech, pokrytcích a jiných sodomnicích... (České slovo, č. 41 ze 17. II., str. 2—3); Dva literární fixlaři (České slovo, č. 49 z 27. II., str. 2); Masaryks Persönlichkeit (Prager Presse, č. 66 z 7. III., str. 1); Kodíčková oslava Machara (Kritika I, č. 2 z 15. III., str. 91—93); Na okraj dní, Nekonečné lháři nutno do nekonečna vyvracet (České slovo, č. 65 z 16. III., str. 3); Kodíček & Peroutka čili polemická ničemnost (České slovo, č. 74 z 27. III., str. 1—2); Prohlášení (České slovo, č. 79 z 2. IV., str. 3); Ještě Kodíček o Macharovi (Kritika I, č. 3 z 5. IV., str. 129—131); Na okraj dní, Osobní a zásadní zároveň — Něco o slušném probabilismu a neslušných protiprobabilistech (České slovo, č. 83 z 6. IV., str. 1—2); Můj epilog k článku O Fischera (Národní osvobození, č. 68 z 9. IV., str. 5); Moralistní pokrytec (České slovo, č. 89 z 13. IV., str. 1—2); Soumrak slušnosti (České slovo, č. 90 z 15. IV., str. 1—2; č. 91 z 16. IV., str. 1—2); O literární charakter Vrchlického (České slovo, č. 105 ze 4. V., str. 2—3; č. 117 z 18. V., str. 1—3); Literární soud (Kritika I, č. 4—5 z 5. V., str. 205); Epilog muži hlavní nemožnosti (Kritika I, č. 10—12 z 15. X., str. 378—380).

311 V jazykové přípravě textu zachováváme praxi ustálenou v předchozích svazcích Kritických projevů. Kromě obvyklých úprav jsme provedli změny na těchto stranách (úpravy editorčiny jsou označeny zkratkou ed., ostatní jsou převzaty z Šaldova vydání v Časových i nadčasových):

- 23 miní, že neprávem m. miní *ten*,...;
- Herma, *jenž* m. ... *jež*;
- 44 *Postupuje* m. *Nepostupuje* (ed.);
- 59 do Mallarméa, a víc než znal m. do Mallarméa víc... (ed.);
- 75 *převéde* m. *předvéde* (ed.);
- 102 *nesjednotitelné* m. *nesjednatelné* (ed.);
- 110 *typický* časovém m. *typické*... (ed.);
- 150 *to je boje* dobře se zlem m. *to je dobře*... (ed.);
- nejednou* m. *najednou* (ed.);
- 181 *vnitřním* pozorováním m. *místním*...;
- 182 *porobuje se* m. *porobuje* (ed.);
- tabulek statistických* m. ... *statických*;
- jiná* konvence nebo *jiné* utilitářství m. *živá*... *živé*...;
- 183 *první uvolnění krunýře* m. *na první boží krunýř*;
- 187 *tvořivé* výbojně m. *tvořivé*... (ed.);
- 193 *do dob* m. *od dob* (ed.);
- 195 *velikým paradoxem* m. ... *paradoxon* (ed.);
- 200 *kosti nechával* m. ... *nedával* (ed.);
- 233 *ušlechtilé mrtvolnosti*. m. ... *mrtvol-* (v sazbě vypadl poslední řádek; ed.);
- 301 *tedy za vítězství* m. *tedy vítězství* (ed.).

ZINA TROCHOVÁ

Str. 13 — *Bilance i přípítek*. Tribuna 1. I. (č. 1, str. 3—4). — Str. 14: *R. I. Malého Akord* — srov. R. I. Malý: Akord motivů náboženských a sociálních. Praha 1921. Str. 15: *který jsem mival jindy* — srov. Šaldův referát v Novině 4, 1910 až 1911, str. 185—186, o uvedení Heddy Gablerové v Národním divadle (viz Kritické projevy 8, str. 121—123).

Str. 19 — *Nad starým Homérem čili o svobodě básnické i lidské. I pro neliteráty*. Tribuna 15. I. (č. 13, str. 2—4). Knižně v Časových i nadčasových, str. 424—433, s některými úpravami, z nichž uvádíme: str. 27, ř. 12: histriónství ukrutnosti. Nevím, proč bych z křivé úcty k Homérovi nepojmenoval věc pravým jménem; je mi nesympatický fetišism všeho způsobu; poslední odstavec je v knižním vydání vypuštěn. — Str. 19: *antikisujícího Goetha* — srov. J. W. Goethe: Hermann a Dorothea. Hexametrem přizvučným přel. Otmar Vaňorný. Praha 1897. Str. 21: ze *Shakespeareova Troila* — z dramatu Troilus a Cressida. Str. 22: *doby Alkibiadovy nebo Kleonovy* — 5. stol. před n. l.; *deus nebo lépe dea ex machina* — bůh nebo lépe bohyně ze stroje, nadpřirozeně, logicky nezdůvodněně řešící zápletku hry; *Telemachie* — část Odysseje líčící osudy Odysseova syna Telemacha.

Str. 29 — *Jubilejní listek — poněkud podivný*. [Josef Lelek: K románu Božena Němcová a Jan Helcelet. Praha 1921.] Tribuna 29. I. (č. 25, str. 2—3). — *Monografie V. Tillova* — vyšla po první r. 1911, po druhé r. 1914; *ve svém Akordu* — viz vysv. ke str. 14. Str. 30: *podobiznu George Sandové* — srov. Ernest Seillière: George Sand (1920). Str. 32: *se stylem Trissolina* — postava z Molièrových hry Učené ženy, již je karikován domýšlivý pseudoliterát. Str. 33: *po směrďakovsku* — podle postavy chlupatého, podlizavého a zároveň zákeřného lokaje Směrďakova z Dostojevského románu Bratři Karamazovi.

Str. 35 — *Osmdesátiletý Lucifer*. Tribuna 12. II. (č. 37, str. 5). Knižně v Časových i nadčasových, str. 411—415, s drobnými stylistickými úpravami. — *Zachytil jej* — v postavě dr. Nathana v povídkovém cyklu dánského spisovatele Henrika Pontoppidana (1857—1943) Lykke Per (1898—1904); *libre-penseur* — volnomyšlenkář (v Časových i nadčasových užil Šalda slov „positivistický liberál“). Str. 36: *Dánsko, poražené ve válce* — Rakouskem a Pruskem r. 1864; *lucus a non lucendo* — úsloví, jímž se označuje významová nesouvislost nebo až protichůdnost slov zvukově si podobných (lucus — háj nesouvisí s lucere — svítiti); *Romantická škola ve Francii* — Praha 1893; *in estheticis* — v otázkách estetických. Str. 38: *Mladé Německo* — ne zcela jednotná skupina spisovatelů (Gutzkow, Heine, Laube a j.), kteří vystoupili začátkem třicátých let 19. stol. a zpolitisovali literaturu ve smyslu liberálně buržoasním; *Noli turbare circulos meos* — neruš mých kruhů (prý poslední slova Archimeda).

Str. 40 — *F. X. Šalda znova lichotí mladé generaci*. Tribuna 26. II. (č. 49, str. 3—4). — *Novoroční pozdrav mladým* — viz Bilance i přípítek, zde na

str. 13. Str. 41: *demagogická fistule Viktora Dyka* — srov. Viktor Dyk: Laciný úspěch (Lumír 49, str. 106—109); Dyk Šaldovi vytýká v úvodu ke kritice Seifertova Města v slzách, že lichotí mladé generaci, zatím co na př. o Vrchlickém psal vždy opovržlivě. Na Šaldovu odpověď reagoval Dyk glossou v Lumíru 49, str. 168.

Str. 45 — *Literatura a peníze*. Původně *Literatur und Geld*. Prager Presse 26. II. (č. 57, str. 5—7). Šaldův český text vyšel knižně v Časových i nadčasových, str. 316—423. — Článek vznikl u příležitosti projednávání zákona o autorském právu ve výborech Národního shromáždění. — *Paní spanilých úsměvů* — citát z Carducciho básně K hostině (Ódy barbarské, 1877), překlad J. Vrchlického (1889). Str. 46: *droits* — zde autorská práva. Str. 51: *allgemeine Nährpflicht* — obecná vyživovací povinnost; ve stejnojmenném spisku z r. 1912 se autor pokouší řešit sociální otázku. Str. 52: *IV. lřidy České akademie* — pro krásnou literaturu, výtvarné umění a hudbu. Stala se brzy po založení Akademie r. 1890 střediskem konzervativních a někdy zcela druhořadých umělců.

Str. 53 — *Nacionalism a internacionalism*. Tribuna 25. III. (č. 72, str. 3—4). Knižně v Časových i nadčasových, str. 448—452, s některými stylistickými úpravami. Ze závažnějších doplňků uvádíme: str. 56, ř. 21: ke slovu Měšťákovi je poznámka pod čarou: *Slova toho rozumí se užívám zde v mravním, ne v politickém smyslu*; str. 56, ř. 29: věta začínající Nepohodlná luza je v knižním vydání vypuštěna. — Tato stať byla napsána v souvislosti s nacionalistickými štvanicemi, vyvolanými národní demokracií jako protest proti vrácení Stavovského divadla Němcům. Rovněž v článku Divadlo i jiné v Tribuně 12. III. (č. 61, str. 3) dotýká se Šalda vládního usnesení, které vrátilo Stavovské divadlo bývalému německému nájemci L. Kramroví, vyvolalo diskuse o nutnosti stavby nového českého divadla a v řadách nacionalistů podnítilo projevy proti Němcům. — Str. 54: *Pan Dyk měl... noticku* — srov. Viktor Dyk: Nebejte lidu víru v právo (Národní listy 26. II.); *Patriae et Musis* — Vlasti a Musám, nápis na Stavovském, nyní Tylově divadle v Praze (založeno r. 1773). Str. 56: *mluvil o hlouposti mezi národy* — v Tyrolských elegiích, 8. zpěv.

Str. 58 — *Dva mrtví protichůdci: Jiránek a Kubišta*. Vzpomínka F. X. Šaldy. Volné směry 21, 1921—1922, str. 193—198. Knižně v Časových i nadčasových, str. 453—457, s drobnými stylistickými úpravami. Ze závažnějších doplňků uvádíme: str. 61, ř. 14: tvarů a prvků. *Viděl jsem u něho reprodukce obrazů Poussinových, které byly vkresleny do celé síle čar, aby se tak demonstroval záměr matematické harmonie mistrův*; *Kubišta dokazoval, že všechno je tu rozváženo a vyváženo v obrysech i půdorysu, v světlech i stínech* — obraz je prý skutečně rovnice. — Str. 58: *Tento podzim* — stať byla psána r. 1921.

Str. 63 — *Případ Pujmanův*. Tribuna 2. IV. (č. 78, str. 3—4). — Wildenbruch, Sudermann — Ernst von Wildenbruch, německý nacionalistický dramatik; Hermann Sudermann, německý dramatik naturalistický. Str. 64: *Liebermann se svou Secesi, divadlo Brahmovu a Reinhardovo* — Max Liebermann, malíř, tvůrce výtvarné moderny, r. 1898 založil t. zv. berlínskou Volnou secesi; Otto Brahm a Max Rein-

314 hardt, avantgardní režiséři; *Akademie se svou veleslavnou čtvrtou třídou* — viz vysv. ke str. 52; *Máj, Svatobor* — podpůrné spolky českých spisovatelů; *Ukázal jsem již na tomto místě* — v článku Divadlo i jiné (Tribuna 12. III., č. 61, str. 3) kritiku Šalda repertoár pražských divadel a uvádí jako příklad nevyznělé dramaturgie inscenací Jiráskovy Lucerny na Vinohradech a Mikovcovy Záhuby rodu Přemyslova v Národním divadle. Str. 65: *Jak se dovidám z dnešní Tribuny* — srov. J. Hutter: Aféra v operní režii Národního divadla (Tribuna 1. IV.).

Str. 68 — *Literární anketa o nejmladších*. Tribuna 7. V. (č. 106, str. 3—4). — Odpověď na anketu O literární přísti, kterou uspořádal časopis Most. Šalda svůj příspěvek uvádí poznámkou: *Redakce tohoto literárního listu [Most] rozaslala řadě literátů, mezi nimi i mně, několik otázek, ne vždy dobře položených a formulovaných, které však vesměs týkají se této nové literární revoluce*. Článek byl otištěn také v Mostu 1, str. 127—128 (č. 10—11). — Str. 69: *v článku otištěném ve Varu, který byl již glossován* — Wolkrova stať Proletářské umění (Var 1, str. 271—275) byla glossována na př. Arne Novákem v článku Manifest „proletářských“ básníků (Lidové noviny 12. IV.). Str. 71: *Řekl jsem již jindy* — viz stať F. X. Šalda znova lichotí mladé generaci, zde na str. 40.

Str. 74 — *Ejhle, kritik*. [František Götze: Anarchie v nejmladší české poesii. Brno 1922.] Tribuna 21. V. (č. 117, str. 3—4).

Str. 80 — *Kulturní politika a okresní chudinství*. Tribuna 18. VI. (č. 140, str. 3 až 4). — *Redaktor tohoto listu p. Kodíček* — srov. Kčk [= J. Kodíček]: Literatura ve státě (Tribuna 4. VI.). Proti Kodíčkovi vystoupil v Národních listech 10. VI. L. Bradáč, proti němuž replikuje Kodíček v Tribuně 11. VI.; *Ředitel Štech nalezl nedávno* — v nepodepsaném úvodním článku Tužby a skutečnost (Divadelní šepety 2, str. 217—219) odmítá V. Štech květnové vystoupení většiny brněnských divadelních referentů proti vedoucím představitelům divadla, odpovědným za umělecký úpadek brněnské činohry; polemika pokračovala v červnu v 3. ročníku časopisu Jevišťe statěmi Götzeovými a Štechovými. Str. 82: *voilà le grand mot laché* — to je to pravé slovo. Str. 83: *Pro tyto výlečníky a jim podobné* — mínění spisovatelé Mužík, Kaminský, Kořenský a F. S. Procházka, kteří dostali státní podporu.

Str. 85 — *Ještě Vrchlický*. Tribuna 1. X. (č. 230, str. 3—5). — *Deset let od smrti Jaroslava Vrchlického* — ke dni 9. IX. 1922 uspořádal Vřstestudentský spolek v Lounech oslavu Vrchlického, na nichž promluvil jako hlavní řečník F. S. Procházka, dále Jaromír Borecký za Akademii, Rybka za ministerstvo školství, Otomar Schäfer za Máj, Josef Thomayer za Společnost J. Vrchlického, Miloslav Hýsek za Karlovu universitu a Jiří Guth-Jarkovský za Svatobor; s *klenbou Benešovou* — mistr Benedikt, známý pod jménem Beneš z Loun (asi 1454—1534), postavil v Lounech chrám sv. Mikuláše. Str. 86: *ěpěla počestnému českému měšťáku petrolejem* — mladočeská strana byla ve svých začátcích poměrně radikální. Str. 87: *pairem* — členem panské sněmovny.

315 Str. 94 — *Poučení a příklad starého pána*. Tribuna 15. X. (č. 242, str. 3—4). — *Hlavní jeho dílo* — srov. na př. studie Montaigne (1906), Pascal et son temps (1907—1908); *takového nějakého Doumice* — René Doumic, francouzský konservativní literární historik. Str. 96: *známá u nás z Dialogie zvířat* — srov. Colette: Dialogues de bêtes (1904), česky v překladu Jarmila Krecara pod názvem Sedm rozhovorů zvířat (Praha 1913); *louche* — dvojsmyslný. Str. 98: *Clarlé* — mezinárodní sdružení pokrokové inteligence, založené r. 1919 v Paříži Henri Barbussem z podnětu Romaina Rollanda; *dobrý král svatý Ludvík* — Ludvík IX. (1214 až 1270). Str. 99: *pretium non vile* — nemalá cena.

Str. 101 — *Slůvko o pravém klasicismu*. Tribuna 3. XII. (č. 283, str. 3—4). — *O manifestu české literární družiny* — vyšel pod názvem Naše naděje, víra a práce v Hostu 2, str. 1—4, a byl komentován na př. Viktorem Dykem v Lumíru 49, str. 445, v článku Manifesty. Str. 103: *Götz ve svých glossách* — srov. K filosofii a estetiky nového umění (Host 2, str. 22—31).

Str. 107 — *O tradici*. Tribuna 17. XII. (č. 295, str. 3—4). — Odpověď na glossu V. Dyka Odpovědi (Lumír 49, str. 211), která polemizuje se Šaldovou statí Nacionalismus a internacionalismus (viz zde na str. 53). — *Obíral jsem se již dvakrát* — viz stati Ještě Vrchlický (zde na str. 85) a Znova Vrchlický (Tribuna 12. XI., č. 265, str. 2—4). Str. 108: *takového politického clowna, jako jest Viktor Dyk* — Dyk byl od r. 1911 členem radikálně státoprávní strany, která se r. 1917 sloučila s jinými měšťáckými stranami v státoprávní demokracii, přejmenovanou později na národní demokracii; *oslavný článek* — srov. Viktor Dyk: K výročí úmrtí básníka (Národní listy 9. IX.); *Štěpán Jež... podal obsah přednášky* — v článku Viktor Dyk o tradici (Tribuna 9. XII.) o Dykově přednášce z 3. XII. v Umělecké besedě. Str. 111: *věnuje Mistru knihu* — F. X. Svoboda (1901); *Quod licet Iovi, licet bovi* — co je dovoleno Jovovi, je dovoleno volovi; obměna latinského přísloví Co je dovoleno Jovovi, není dovoleno volovi.

Str. 113 — *O úpadku literatury - i mnohých věcí jiných...* Tribuna 31. XII. (č. 305, str. 1—3). — Odpověď na úvodník Ferdinanda Peroutky Krise literatury v Přítomnosti 24. XII. Str. 114: *Omne nimium vertitur in vilius* — všeho moc škodí. Str. 116: *le malade imaginaire* — zdravý nemocný. Str. 118: *sociologickým názvoslovím Georges Sorela* — hlavního představitele francouzského syndikalismu. Str. 119: *jsem vyslovil radost* — v článku Bilance i přípítek (viz zde na str. 13); *Myslil jsem, že píše pro Altičany* a *že nemusím podávat slánku se solí* — t. j. pro vzdělané lidi, chápající jemný vtip; *quand même* — za každou cenu.

Str. 121 — *Francitreur a žoldák*. Tribuna 21. V. (č. 117, str. 4). — *Na můj feuilleton o internacionalismu* — V. Dyk odpovídá na Šaldovu stať Nacionalismus a internacionalismus (viz zde na str. 53) v Lumíru 49, str. 210—212, v článku Odpovědi.

Str. 122 — *Organisaci přátel antické kultury do vlnku*. Tribuna 2. VII. (č. 152, str. 2—3, Na okraji dni). — *Noviny otiskly nedávno* — na př. Večerní české slovo

1923

Str. 127 — *Drama a lidská hromadnost*. Sborník Národní divadlo v Praze 1883—1923. Vydalo České zemské a Národní divadlo v Praze ke dni 18. listopadu 1923. Str. 33—34. — Str. 132: *Caveant consules* — celá fráze zní *Caveant consules, ne quid detrimenti res publica capiat*, ať dbají konsulové, aby stát neutrpěl škody.

Str. 133 — *Epilog k té literární patálii*. Tribuna 14. I. (č. 10, str. 3—5). — Vyvrhnutí sporu s Peroutkou, který začal Peroutkovým úvodníkem Krise literatury v Tribuně 26. XII. 1922, napadajícím (po vydání sborníku *Devětsil*) poválečnou básnickou generaci. Úvodník byl skrytou obhajobou t. zv. pragmatické skupiny a reagoval i na Šaldův kladný poměr k mladým, vyjádřený jeho články *Bilance i přípitek* (viz zde na str. 13) a F. X. Šalda znova lichotí mladé generaci (viz zde na str. 40). Šalda odpověděl v článku *O úpadku literatury* — i mnohých věcí jiných (viz zde na str. 113). Peroutkova kampaň pokračovala ještě ve dvou feuilletech *O té avantgarde rrréevolutionnaire* (Tribuna 6. I. a 9. I.). — Str. 134: *devětsiláků* — mladí básníci a umělci skupiny komunistických intelektuálů *Devětsil*, založené r. 1920; *některé básně p. Kalistovy* — Marie Pujmanová psala o Kalistovi v článku *K něže je třeba síly* (Tribuna 9. IV. 1922) a *Verše mladých* (Tribuna 26. XI. 1922). Str. 135: *své recenze* — srov. A. M. Piša: *Soudy, boje a výzvy*. Praha 1922; *posoudil Devětsil* — srov. J. Hora: *MLadí z Devětsilu* (Rudé právo 24. XII. 1922 a 5. I. 1923); *právě jako p. Kodiček* — srov. Jos. Kodiček: *Devětnid* (Tribuna 31. XII. 1922); *ad maiorem fratrum Čapkovum gloriam* — k větší slávě bratří Čapků. Str. 136: *Teige ve své nedávné replice* — v článku *Věc tvrdošijných* (Československé noviny 3. I.) polemizuje Teige s Kodičkovým článkem *Devětnid* (viz zde vysv. ke str. 135) a nazývá Šaldu vynikajícím duchem z pokolení předcházejícího; *en être la dupe? Jamais* — být jí napálen? Nikdy; *mám právě libánky s Františkou* — ústřední postava Šaldova dramatu *Dítě* (1923); *Umění být dědečkem* — srov. Victor Hugo: *L'art d'être grand-père* (1877). Str. 137: *muž Joži Noville* — žena Františka Götze psala pod pseudonymem J. Noville; *Jamais. Apage, Salanas!* — Nikdy. Odstup, Satane!; *generaci kubisticko-futuristické* — seskupené před první světovou válkou kolem revue *Umělecký měsíčník*, vycházející v letech 1911—1913; její představitelé byli zejména bratři Čapkové, Fr. Langer, Vl. Hofman a O. Gutfreund; *z poslední jeho knihy* — *Těžká hodina* (1922). Str. 138: *z Almanachu Přehledu r. 1914* — almanach obsahuje příspěvky Josefa a Karla Čapka, O. Fischera, St. Hanuš, Vl. Hofmana, St. K. Neumanna, Arne Nováka, V. Špály, V. Štěpána, O. Theera a Jana z Wojkowicz; vyšel nákladem tiskového družstva *Přehled* v září 1913 a byl oficiálním vystoupením literátů a umělců čapkovské skupiny; *knížka Josefa Poppera* — rakouského spisovatele, pišícího pod pseudonymem Lynkeus, *Die technischen Fortschritte nach ihrer ästhetischen und kulturellen Bedeutung*

(1886). Str. 139: *recherche de la paternité* — zjišťování otcovství; *na příklad Pišu* — srov. kapitolu „RUR — Trapné povídky — Ze života hmyzu“ v jeho knize *Soudy, boje a výzvy* (Praha 1922); *voluntas, velleitas* — vůle, chtění. Str. 140: *Platon zakládal svou esletiku na lásce* — hlavně ve filosofickém dialogu *Symposion*.

Str. 141 — *Literární i politický*. [Deutsche Erzähler aus der Tschechoslowakei. Uspořádal Otto Pick. Liberec 1922.] Tribuna 11. II. (č. 34, str. 2—3). — Str. 142: *Franzi* — srov. Max Brod: *Franci čili Láska druhého řádu*. Brno 1923. Str. 145: *mare tenebrarum* — moře temnot.

Str. 146 — *Dílo Jaroslava Vrchlického*. Tribuna 25. II. (č. 46, Nedělní besídka). Knižně v časových i nadčasových, str. 536—544, s menšími stylistickými úpravami. Redakce Tribuny doprovodila stať touto poznámkou: „Vynecháváme výjimečně z této nedělní besídky beletristické příspěvky, abychom mohli otisknouti Šaldův projev v Národním divadle, proti němuž vyrukovala všechna literární nevzdělanost k neodůvodněnému boji. Red.“ — Str. 148: *Jindřich Vodák* — v nekrologu Nad mrtvolou Jaroslava Vrchlického (Čas 11. IX., 12. IX. a 13. IX. 1912). Str. 150: *manicheismus Victor Hugo* — nauka sekty manicheů, složená z původně křesťanských myšlenek a z dualistického orientálního názoru o věčném boji a mísení dobra a zla ve světě a o dvojí světové duši. Str. 153: *z básně Longfellowovy „Excelsior“* — alegorická báseň ze sbírky *Ballads and other poems* (1841).

Str. 154 — *Pro domo*. Tribuna 25. III. (č. 70, str. 3—4). — Premiéra Šaldova *Dítěte* byla 16. III. 1923 v Národním divadle v režii K. Dostala. — *Jménem Kazetky* — *Kazetka* [= K. Z. Klíma] napsal referát o Šaldově *Dítěti* do Lidových novin 18. III.; *Schaffe, Künstler, rede nicht!* — správně *Bilde...*, verš z Goethova motto *Epigrammatisch* z cyklu *Kunst* z r. 1815 (překlad O. Fischera: *Tvoř, umělc, nepovídej!*). Str. 156: *pièce à thèse* — thesové drama; *o rozvodových otáčkách* — srov. Paul Bourget: *Un divorce* (1904). Str. 158: *qui pro quo* — kdo za koho, záměna dvou osob. Str. 159: *starostem p. Rutle* — v článku *Dítě* (Národní listy 18. III.). Str. 160: *s Vildracovým Auclairem* — srov. drama Michel Auclair (1922), česky v překladu J. Hrdinové (téhož roku); *ctihodný kritik Národní politiky* — srov. Karel Engelmüller: *Dítě* (Národní politika 18. III.); *Nerudova Pannopanno* — narážka na Nerudovu satiru z r. 1871; knižně byla otištěna r. 1877 v Žertech hravých i dravých. Neruda v ní zesměšnil názory G. Pflagra Moravského, který napadal francouzskou dramatickou tvorbu uváděnou v repertoáru Prozatímního divadla dramaturgem E. Bozděchem a moralisticky odsuzoval její „mravní hnělou“.

Str. 161 — *Český spisovatel a stát*. Národní kultura 2, str. 89—94, č. 4. — *V posledním Lumiru uveřejňuje V. Dyk* — srov. Viktor Dyk: *Tryzna* (Lumír 50, str. 111—120); *za zavražděného ministra Rašina* — zemřel 18. II. 1923 po smrtelném zranění, způsobeném atentátem. Str. 163: *květnovým projevem r. 1917* — v květnovém projevu k českým poslancům na vídeňské říšské radě r. 1917 formulovali čeští spisovatelé vlastenecko-demokratické požadavky svého národa. Str. 166: *z Vignyho básně „Láhev v moři“* — s podtitulem *Rada mladému, neznámému básníkovi; ze sbírky Les destinées* (1864); *Le vrai Dieu, le Dieu fort est le Dieu des idées* — skutečný Bůh, Bůh silný, je Bůh idej.

Str. 168 — *O věcech divadelních*. Tribuna 10. VI. (č. 133, str. 1—2). — *Té hyperionské výsostnosti a přitom té anteovské zemitosti* — Hyperion, přídomek Apollona jako boha slunce; Anteus, rek řeckého bájesloví, nepřemožitelný tehdy, dotýkal-li se své matky Země. Str. 171: *p. dra Šilhana* — v článku Tri „objevitelé“ Smetany (Národní listy 29. V. 1923) kritizuje Šilhan nové nastudování a inscenaci Prodané nevěsty, provedené v Národním divadle 27. V. 1923. Str. 173: *ministr obchodu, libretista Nedbalův* — Ladislav Novák. Str. 174: *Noblesse oblige* — šlechtictví zavazuje.

Str. 175 — *Ze zápisníku F. X. Šaldy*. Národní a Stavovské divadlo 13. X. 1923. — Str. 178: *Ἐν καὶ πᾶν* — jedno i všechno.

Str. 181 — *Za Mauricem Barrèsem*. České slovo 16. XII. (č. 294, str. 2—3, Na okraj dní). Knižně v Časových i nadčasových, str. 511—519, se stylistickými úpravami. Z důležitějších doplňků uvádíme: str. 186, ř. 35: *vlastní duše! Celé duše, a z ní není možno vylučovat rozum! Rozum sám jistě neslaď, ale bez něho to také nejde;* v knižním vydání jsou připsány na závěr tři nové odstavce:

V Barrèsovi, dívám-li se na jeho osobnost dnes z jistého odstupu časového, vidím, jak zápasili spolu duch pravé životné poesie, duch laskavé synthesy životné, s duchem pedantismu a scholastické zprahlosti — s duchem odborného politismu. V každém z nás spolu zápasí, v každém, kdo si chce vydat ať v tě, ať v oné formě, ať jako básník, ať jako kritik, theoreticky počít z přesložitých dějů národně společenských; a výsledek toho zápasu rozhoduje o plodnosti a úrodnosti našeho díla.

Nad pomyšlením nesnadno, víc než si dovedeš představit nesnadno, jest býti práv životu! I jen přiblížil se mu, i jen dít tušit jiným jeho nesmírnost a tajemnost, jest skoro nad síly lidské.

Všude, kde v Barrèsovi přichází k slovu básník, básník víry v sílu i krásu životnou, víry, která přesahuje jeho dialektické formulky a zastíňuje je, vzdejme se mu bez bázně — zde nás nezklame a nezavede. Jen tam, kde chce navazovat životný entusiasm dialektickými formulkami, se mu vyhýbejme. Tam podává jen stín života v duchu i v pravdě, ne jeho plnost. — Str. 181: *Zemřel muž* — Barrès zemřel 5. XII. 1923. Str. 182: *Barbaři* — srov. *Sous l'oeil des barbares* (1888). Str. 183: „*V pravdě*, ... — ze závěru románu *Un homme libre* (1889); *Aigues-Mortes* — město v jižní Francii, v němž se odehrává děj románu *Zahrada Bereničina*; *Hartmann a jeho Bezdědomo* — Eduard Hartmann, německý filosof, zakladatel učení o podvědomí. Str. 184: *Jako Sturel o pohřbu Victora Huga v jeho Vyvrácených* — srov. *Les Déracinés* (1897); nad mrtvým Hugem učí se jedna z postav románu, Sturel, nazírat věci pod zorným úhlem věčnosti. Str. 186: *Život má být dílo vlastní duše!* — poslední verš 128. znělky Slávy dcery (2. zpěv). Str. 187: *tradice... port-royalské* — podle opatství Port-Royal v údolí říčky Chevreuse u Paříže, kde vznikl protijesuitský, protiracionalistický jansenistický řád, jehož stoupencem byl mimo jiné Pascal. Str. 188: *Nous sommes des humains* — jsme lidští.

Str. 189 — *Ze zanedbané korespondence*. Tribuna 28. I. (č. 22, str. 3—4, Na okraj dní). — Str. 191: *prof. P.* — František Prusík; *Buffon* — narážka na známý výrok G. Buffona *Le style est l'homme même* (styl je sám člověk).

Str. 192 — *Šustovy Dějiny Evropy v letech 1812—1870*. [Praha 1922—1923]. Tribuna 28. I. (č. 22, str. 4, Na okraj dní).

Str. 193 — *Za Adolfem Heydukem*. Tribuna 11. II. (č. 34, str. 3). — *A. Heyduk zesnul* — 6. II. 1923.

Str. 194 — *Sedmdesátiletý Holeček*. Tribuna 11. III. (č. 58, str. 1—2, Na okraj dní). — Str. 195: *beatifikace possidentis* — blahoslavení majetníka.

Str. 195 — *Jiřího Haussmanna Občanská válka*. [Praha 1923]. Tribuna 11. III. (č. 58, str. 2, Na okraj dní).

Str. 196 — *Česká nesmrtelnost a Vrchlický*. Tribuna 11. III. (č. 58, str. 2, Na okraj dní). — Str. 197: *Sborník Vrchlického* — Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického vycházel v Praze od r. 1915.

Str. 197 — *Divadelní kritika*. Národní kultura 2, str. 135—136, č. 4. Podepsáno F. X. Š. — *Slowackého Balladyna* — premiéra byla v Praze 6. IV. 1923 v režii K. H. Hilara.

Str. 198 — *O státních cenách literárních*. České slovo 18. XI. (č. 271, str. 2—4, Na okraj dní). — Polemika s úsudkem V. Dyka v *Lumíru* 50, str. 494—496; Dyk odpověděl v poznámce *Ještě státní literární ceny* (*Lumír* 50, str. 555—556). — Str. 199: *Watzlik* — Hans Watzlik, německý menšinový spisovatel. Str. 200: *ve své recenzi Kašpara Léna* — Šaldova recenze vyšla v *Novině* 2, 1908—1909, str. 213 až 215 (viz *Kritické projevy* 7, str. 295—298). Str. 201: *terre à terre* — všední, přizemní; *Jindřich Vodák* — na př. v článku *Poznámky literární a divadelní* (*Čas* 10. XI.); *rozhodnutí letošní poroty* — ceny Akademie 1923 byly uděleny A. M. Tilschové za *Vykoupení*, J. Vrbovi za *Bažantníci*, R. Těsnohlídkovi za *Kolonii Kutejsk*, O. Fischerovi za *Hlasy* a O. Šímkovi za *Dějiny literatury francouzské, doba klasická; porota v letošním svém složení* — Miloslav Hýsek, Arne Novák, Albert Pražák.

Str. 202 — *Ještě státní ceny literární*. České slovo 2. XII. (č. 283, str. 2—3, Na okraj dní). — K polemice o státních literárních cenách se vztahuje i Šaldův článek Čapkiáda (České slovo 19. XII., č. 296, str. 2, Na okraj dní), který je replikou na článek K. M. Čapka-Choda *Na okraj okraje* (*Cesta* 6, str. 280—281). — *Můj poslední feuilleton* — viz zde *O státních cenách literárních* na str. 198; *Návrh, který jsem učinil svého času* — v článku *Kulturní politika a okresní chudinství* (viz zde na str. 80).

Str. 204 — *Památce Richarda Dehmela*. České slovo 2. XII. (č. 283, str. 3, Na okraj dní). — *Výbor básní Dehmelových* — srov. Richard Dehmel: *Výbor z básní*. Praha 1921; *Emil Ludwig* — v monografii *Richard Dehmel* (1913); *Byron?* *Missolunghi?* — Byron zemřel v řeckém městě Missolunghi 19. IV. 1824 jako dobrovolný účastník osvobozenického boje řeckého lidu proti turecké nadvládě;

320 listy nedávno uveřejněné — srov. *Ausgewählte Briefe* (1922—1923). Str. 205: Rathenau — Walter Rathenau, německý politik, zabýval se po první světové válce plány na nové hospodářské uspořádání Německa.

Str. 205 — *O nakladatelích velkých i malých, patrných, nepatrných i zapadlých*. České slovo 21. XII. (č. 298, str. 2, Na okraj dní). Podepsáno F. X. Š. — Str. 206: *soubor prací Baleje* — Spisy Františka Baleje vycházely od r. 1920 u Šnajdra na Kladně.

1924

Str. 211 — *Dva básníci*. České slovo 24. II. (č. 47, str. 1—3). — Str. 212: *ospravedlňovanou Kristem Vaillantovi a Ravacholovi* — v básni *Vise* (Ravachol, Vaillant, Henry) ze sbírky 1893—1896 (Praha 1897), str. 109—110; *romanismu holderlinovskému nebo guérinovskému* — podle Friedricha Hölderlina, německého básníka, který viděl absolutní krásu vtělenou v ideálech řeckých, a podle Maurice Guérina, francouzského romantika klasicistického zabarvení.

Str. 219 — *Kritika tvořivá*. Kousek dialogu s českým Boioteanem. Kritika 1, str. 29—32 (č. 1, 1. III.). — *Naše Kritika* — vycházela jako čtrnáctideník redigovaný R. I. Malým a kruhem spolupracovníků, jimiž byl mimo Sovu, Vodáka, Fischera, Götze, Benešovou a j. i F. X. Šalda. Časopis vznikl z příspěvatelského kruhu druhého ročníku Národní kultury, když odtud po Šaldově článku Pět let republiky (Národní kultura 2, č. 8, str. 249—256) národně sociální strana vyloučila Skupinu kulturních pracovníků. Str. 221: *Omne nimium vertitur in vitium* — viz vysv. ke str. 114; *Ultra citraque consistere nequit* — celý citát zní *Sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum* (jsou konečně určité krajiny, za nimiž i před nimiž právo nemůže mít místa); *muž jusle-milieu* — zlaté střední cesty.

Str. 234 — *Olokar Fischer: Heine I.* [Praha] 1923. *Nákladem Zátíší, Knih srdce i ducha*. Stran 217. Kritika 1, str. 33—35 (č. 1, 1. III.). — *Jos. V. Frič* — psal o Heinovi v povídce *Život sváteční, Studie z let padesátých* (Sebrané spisy, sv. 2, Povídky a fantasie). Praha 1879. Str. 225: *divorçons* — rozejděme se; *corpus vile* — bezcenný předmět; *Baldensperger protestoval* — srov. Ferdinand Baldensperger: *Alfred de Vigny. Contribution à sa biographie intellectuelle* (1912). Str. 227: *Heine od Maxe J. Wolffa* — vyšlo r. 1922.

Str. 228 — *Intelektuálové*. České slovo 9. III. (č. 59, str. 2—3). — *V časopisech vyskytly se zase články o intelektuálech* — srov. Jos. Kodíček: *Intelektuál* (Přítomnost 1, str. 65—66); K. H. Hilar: *Potřeba politického svědomí* (Přítomnost 1, str. 81—83); *díky naší Skupině* — v *Nedělním Českém slově* uveřejnila Skupina (viz zde úvodní část poznámek na str. 309 a vysv. ke str. 219) prohlášení, že bude dál přispívat do listů strany, bude-li mít „právo svobodné kulturní kritiky na všech-

ny strany“ a splní-li strana svůj slib udělat vše pro očistu veřejného života. Str. 232: *Peroutka rozhořčil se* — srov. -fp- [= Ferdinand Peroutka]: *Rozhovor pohlaví* (Přítomnost 1, str. 31—32). Šalda odpověděl na Peroutkův článek a na nepodepsanou noticku *Otevřené upozornění Skupině kulturních pracovníků* (Přítomnost 1, str. 46—47), která se zabývala rovněž inseráty v Pražském ilustrovaném zpravodaji, článkem *Zásadní i osobní* (České slovo 6. II., č. 31, str. 2—3), kde odpovědnost Skupiny odmítl. Peroutka pokračoval v polemice článkem *Vášnivému čtenáři Rozmarných povídek* (Přítomnost 1, str. 78—80), jehož mravní pokrytectví odhalil Šalda *Rozmarnou povídkou o intelektuálech, moralistech, pokrytcích a jiných sodomních*... (České slovo 17. II., č. 41, str. 2—3), útočící i na článek *Kodíčekův Intelektuál* (Přítomnost 1, str. 65—66). Kodíček napadl Šaldu článkem *Pismo, gratulace a reklama* (Přítomnost 1, str. 80), který je stručným vyjádřením Kodíčkova záporného vztahu k Šaldovu článku *Bilance i přípitek* (viz zde na str. 13). Šalda reagoval článkem *Dva literární fikslaři* (České slovo 27. II., č. 49, str. 2).

Str. 234 — *Jiří Wolker*. Kritika 1, str. 50—54 (č. 2, 15. III.). Knižně jako Úvod k Dílu Jiřího Wolkra, Praha 1924, s menšími úpravami. — *Ver sacrum* — posvátné jaro. Str. 235: *blouznivcům korybantským* — mystičti ctitelé a kněží maloasijské bohyně přírody Kybélé. Str. 236: *věk Saturnův věkem Jupiterovým* — podle starořímského boha Saturna, za jehož vlády panoval „zlatý věk“. Vláda jeho nástupce, krále nebes Jupitera, znamená konec bezstarostného zlatého věku lidstva. Str. 237: *stoicism vignyovského ulka* — podle básně Alfreda de Vigny *La mort d'un loup* ze sbírky *Les destinées* (1864). Str. 239: *wildovské žalární balady* — srov. *Ballad of Reading Gaol* (1899) v níž Wilde reaguje na své věznění v Readingu.

Str. 240 — *Básně Josefa Chaloupky*. (Vzplanulí z r. 1930 [Brno]; *Před vítězstvím z r. 1922* [Brno 1923]; *Kamarád mrtvých z l. r.* [Brno 1922]; *Hlas a mlčení z r. 1923* [Praha] a *Čtyři básně ve Sborníku Literární skupiny z r. 1923* [Vyškov]). Kritika 1, str. 78—81 (č. 2, 15. III.). Knižně v Kritických glossách k nové poezii české, str. 197—202.

Str. 246 — *Něco o poezii proletářské*. České slovo 1. V. (č. 103, str. 2). — Str. 250: *coûte que coûte* — stůj co stůj.

Str. 251 — *Paul Claudel o svém dile. Přel. dr. Josef Dostál. Družstvo Přátel studia v Praze* [1923]. Kritika 1, str. 188—191 (č. 4—5, 5. V.). — *V jedné své přednášce* — na prvním literárním večeru redakčního kruhu Snahy dne 10. II. 1913 v Grégrově síni Obecního domu.

Str. 256 — *Drahý host*. České slovo 8. VI. (č. 135, str. 1—2). — *Obstaral to ... básník Dyk* — v glosse *Hosté republiky* (Národní listy 1. VI.). Str. 257: *na svém švýcarském Palmu* — Patmos, řecký ostrov, užívaný starými Římany jako místo vyhnanství; *do desek Kliiných* — Klio, jedna z Mus, patronka historie. Str. 258: *článek Idealistický jed* — byl uveřejněn v červenci r. 1900 v *Revue d'art drama-*

tique. Str. 260: *poslání Vražděným národům* — vyšlo v listopadu r. 1916 v revui Demain ve Švýcarsku, knižně v Les précurseurs (1919). Str. 261: *vytvořil i Colase Breugnona* — kniha známá v českém překladu Zaořádkově pod názvem Dobrý člověk ještě žije (1924); *V Jednom proti všem* — původní název románu Clerambault (1920).

Str. 263 — *Poslední K. M. Čapek-Chod. (Tři knihy: 1. Romaneto, Tři chodské grotesky a Pohádka, [Praha] 1922; 2. Věrník, [Praha] 1923; 3. Vilém Rozkoč. Tři díly, [Praha] 1923.)* Kritika 1, str. 250—255 (č. 6—7, 10. VI.). Knižně v Časových i nadčasových, str. 468—475, s drobnými úpravami, z nichž uvádíme: str. 267, ř. 12: schopným tvorby. Čpí to sice starožitnou rodinnou juchlou, ale aspoň je to poctivé a nevytlaně domorodecké... — Str. 265: Wilhelm Meister, Zelený Jindřich, Jan Kryštof — romány Goethův, Kellerův a Rollandův. Str. 268: v intencích Mladého Německa — viz vysv. ke str. 38. Str. 269: lucus a non lucendo — viz vysv. ke str. 36.

Str. 270 — *Troji generace. Kus české literární morfologie.* Kritika 1, str. 324—330 (č. 10, 15. X.). Knižně v Časových i nadčasových, str. 476—485; z úprav uvádíme: str. 273, ř. 20: léčí z něho. A bylo to ovšem zcela přirozené v tehdejší ubohém a prázdném životě českém, který měl tak málo skutečnosti a opravdovosti, že nemohl jimi věru nasýtit žádnou duši... a nutil ji tak přímo, aby se živila snem, ilusi, fikci, programem; str. 275, ř. 21: Mají ji prostě. A nemluvil bych o „rozpouštění vichru“, poněvadž nejsou dramatictí a netvoří z protikladů. — Str. 270: Kodíček v prvních číslech Přítomnosti — v článku Úpadek v kritice (Přítomnost 1, str. 7—8). Str. 271: že jsem se dolkl v několika feuilletonech — viz zde na str. 13, 40, 68, 133 a pod.; crimen laesae maiestatis — zločin urážky veličenstva; Fr. Götz ve stati O těch generacích — viz Přerod 2, str. 98—102. Str. 272: prohlašoval za největšího českého básníka dramatického — v referátu Husité (Tribuna 28. XI. 1919). Str. 274: *Vaihingrova Philosophie des Als ob* — německý filosof Hans Vaihinger pokládá v knize Die Philosophie des Als ob (1911) myšlení za primární biologickou funkci, která se teprve vývojem sobě uvědomila, a proto vytvořila množství fikcí, jimž ve skutečnosti nic neodpovídá. Na těchto fikcích stojí celá naše kultura, „jako by“ byly skutečné. Str. 276: *ve Zvonu* — srov. poznámku vz. [= Vojtěch Zelinka]: Není taktické, ... ve Zvonu 25, str. 15—16. Str. 277: *t. zv. poetism, formulovaný nedávno Teigem* — srov. Karel Teige: Poetismus (Host 3, str. 197—204).

Str. 279 — *Anatole France.* Přetištěno z českého rukopisu (majetek dr B. Lifky). Původně vyšlo německy v Prager Presse 15. X. (č. 285, str. 1—2). Knižně v českém překladu V. Syptáka jako předmluva k Franceově knize Potulky knihami a minulostí, Praha 1939. — Str. 280: *kritika dobrého shovívavého abbé Coignarda* — v knize Les opinions de M. Jérôme Coignard (1893). Str. 281: *básník Bouvarda a Péucheta* — Gustave Flaubert. Str. 282: *v jeho Thaidé* — srov. Thais (1890); G. Michaut ve své monografii — Anatole France, étude psychologique (1913).

Str. 288 — *Spory literární.* Var 3, str. 327—337 (č. 11, 1. XII.). — *Zmínil jsem se již jinde* — na př. v článku Trojí generace (viz zde na str. 270). Str. 289;

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas — tak chci, tak poručím, důvodem budiž vůle (Juvenalis, Satiry 6); *Nejedlý a já zakousíme toho nyní* — srov. Zdeněk Nejedlý: Národním listům (Var 3, str. 259—273). Str. 290: *stať Trojí generace* — viz zde na str. 270; *v Národních listech takový Miroslav Rutle* — dne 31. X. 1924 v článku Tři generace; *velký francouzský kritik* — Sainte-Beuve; *Pro svůj nový týdeník* — Peroutka a Kodíček pro Přítomnost. Str. 291: *děs z „toho, co se nic nazývá“* — citát z Máchova Máje, 2. zpěv, verš 343. Str. 292: *almanachem Přehledu* — viz vysv. ke str. 138; *k filosofii Vaihingrově* — viz vysv. ke str. 274. Str. 295: *spíše in peius než in melius* — spíše v horším než v lepším slova smyslu; *namítá Fr. Götz* — v článku O těch generacích (Přerod 2, str. 98—102). Str. 298: *Poiésis* — po své etymologii — tvoření, tvorba. Str. 299: *zvěnělého Troeltsche* — Ernst Troeltsch stavěl proti logice přírodních věd logiku věd historických; historickým rozbohem evropského ducha a dějin chtěl stvořit novou kulturní syntesu.

Str. 300 — *Růžena Svobodová: Různé prózy a torsa. Poznámka vydavatelova.* Praha 1924. Str. 197—198. Podepsáno F. X. Š.

Str. 301 — *Radostný fakt.* České slovo 16. III. (č. 65, str. 2, Na okraj dní). — *Kritické slovnosti à la Arne Novák* — v kritice sbírky Host do domu (Lumír 48, str. 274—275) vytýkal Novák Wolkrovi „primitivismus“, který prý je mu cílem; *módní novinářští článkáři* — Šalda naráží na Kodíčkův článek Devětnid (Tribuna 31. XII. 1922) a na jeho nekrolog Jiří Wolker mrtev (Tribuna 4. I. 1924). Peroutka psal proti významu Wolkrovy poesie především ve feuilletonu O té avant-garde rrrévolutionnaire (Tribuna 6. I. a 9. I. 1923); *chystá se soubor jeho básnického díla* — Dílo J. Wolkra, Praha 1924, uspořádal ve dvou svazcích A. M. Piša, předmluvu napsal F. X. Šalda.

Str. 302 — *Nejedlého Smetana.* České slovo 16. III. (č. 65, str. 2—3, Na okraj dní). — *Letošní jubilejní slavnosti* — r. 1924 uplynulo sto let od narození Bedřicha Smetany.

Str. 303 — *Propagace českého umění v cizině.* České slovo 6. IV. (č. 83, str. 2, Na okraj dní). — *Jindřich Vodák* — srov. jv [= Jindřich Vodák]: Propaganda (Čas 1. XII. 1923); *Hanuš Jelínek v Lumíru* — srov. Hanuš Jelínek: Propaganda (Lumír 51, str. 43—45); *Melchior de Vogüé* — srov. M. de Vogüé: Le roman russe (1886).

Str. 304 — *O díle Růženy Svobodové.* Kritika 1, str. 265—267 (č. 6—7, 10. VI.). — *Prager Presse v Kulturní kronice* — srov. p. e. [= Pavel Eisner]: Tschechische Literatur. Str. 305: *brožurka Mahenova* — srov. Červená maska [= Jiří Mahen]: O umění Boženy Svobodové a Růženy Němcové. Brno 1921. Str. 306: *v Duši a díle* — srov. Románové dílo Terézy Novákové, Duše a dílo, str. 103—111 (Praha 1947).